

PAPER DETAILS

TITLE: DURUSMANIN ALENİYETİ İLKESİ VE SINIRLANDIRILMASI

AUTHORS: Günce ARTANTAS

PAGES: 413-436

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2065064>

DURUŞMANIN ALENİYETİ İLKESİ VE SINIRLANDIRILMASI

The Principle of Public Hearing and its Limitations

Günce ARTANTAŞ*

Öz

Duruşmanın aleniliği ilkesi, muhakeme işlemlerinin kamuya açık olarak yapılmasını ve bunların duyurulabilmesini ifade eder. Söz konusu ilke adil yargılanma hakkının bir parçası olarak hem Anayasa'nın 141. maddesinde hem de Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesinde güvence altına alınmıştır. Kural olarak, duruşma evresinde alenilik esastır. Bununla birlikte, söz konusu hukuki metinlerde aleniyet ilkesinin istisnalarına da yer verilmiştir. Genel ahlak, kamu güvenliği, küçüklerin çıkarları veya özel hayatın gizliliği gerektirdiğinde ya da aleniyetin adil yargılamaya zarar verebileceği kimi özel durumlarda duruşma kapalı yapılabilir. Bu çalışmada kamuya açıklık ilkesinin anlamı, kapsamı ve özellikle kamuya açıklık ilkesine getirilen sınırlamalar, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin içtihatları çerçevesinde incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Aleniyet, Kamuya Açıklık, Duruşmanın Gizliliği, Kapalı Duruşma, Adil Yargılanma Hakkı

Abstract

The principle of public hearing corresponds to the execution and pronouncement of the procedural acts publicly. The principle in question is secured in conjunction with the right to a fair trial in Article 141 of the Turkish Constitution and Article 6 of the ECHR. In principle, publicity is of the essence in the trial phase. Nevertheless, the aforementioned legal sources also contain exceptions to the public hearing principle. The hearing can be

Makalenin Geliş Tarihi: 05.11.2021, **Makalenin Kabul Tarihi:** 27.12.2021.

* Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi (E-posta: gerdal@ankara.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4068-7295>).

performed privately in exceptional cases where the publicity may damage the fair trial or when it is necessitated by morals, public security, interests of juveniles, and the right to respect for private life. In this work, the meaning and scope of the principle of public hearing and exceptions thereto are examined in the context of ECHR case law.

Keywords: Public Hearing, Publicity, Closed Hearing, Fair Trial, The Right to a Public Hearing

I. DURUŞMANIN ALENİLİĞİ (Kamuya Açıklığı)

Muhakeme işlemlerinin açık (aleni) olması, işlem için bulunması zorunlu olanlar dışındaki kişilere de hazır bulunma olanağının sağlanması¹, işlemin muhakemenin diğer sükreleri ve üçüncü kişiler tarafından öğrenilebilmesi² anlamına gelir. Muhakeme işlemlerinin açıklığı, daha çok yargılama işlemleri bakımındandır³. Kovuşturmanın duruşma devresindeki işlemler de sadece muhakemenin sükrelerine değil, herkese açık olup bu durum duruşmanın aleniliği kuralı ile güvence altına alınmıştır. Başka bir deyişle duruşmanın aleniliği ilkesi, muhakeme işlemlerinin kamuya açık olarak yapılmasını ve bunların duyurulabilmesini ifade eder. Kural olarak, duruşma evresinde alenilik esastır⁴.

Kamuya açıklık vatandaşlar için bir teminat teşkil eder; çünkü, duruşmada hakimlerin yetkilerini kötüye kullanmalarını önler. Bunun içindir ki gizli adaletin en büyük adaletsizlik olduğu söylenmiştir⁵. Aleniyet, hakimi

¹ Nurullah Kunter, *Muhakeme Hukuku Dahı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku* (İstanbul: Beta Yayıncılık, 1989), 493; Nevzat Toroslu ve Metin Feyzioğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (Ankara: Savaş Yayınevi, 2017), 148; Feridun Yenisey ve Ayşe Nuhoğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 5. Bası (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2017), 727; Hamide Zafer, “Medya Özgürlüğü ve Adli Haberlerin Verilişi”, içinde *Prof. Dr. Selahattin Sulhi Tekinay’ın Anısına Armağan* (İstanbul: Marmara Hukuk Fakültesi Yayınları, 1999), 765.

² Güneş Okuyucu Ergün, *Ceza Muhakemesi İşlemleri* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2015), 79.

³ Kunter, *Muhakeme Hukuku Dahı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*, 493; Toroslu ve Feyzioğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 149.

⁴ Okuyucu Ergün, *Ceza Muhakemesi İşlemleri*, 78-79; Bahri Öztürk vd., *Ceza Muhakemesi Hukuku* (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2018), 140.

⁵ Öztekin Tosun, *Türk Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri: Muhakemenin Yürüyüşü* (İstanbul: Sulhi Garan Matbaası, 1973), 143. Bugün sanığın adil yargılanmasının en önemli güvencelerinden biri olan duruşmanın aleniyeti, yargı erkinin de yürütme içinde değerlendirildiği ve yürütmenin bütün faaliyetlerinin kamuya açık toplantılarda gerçekleştirildiği günlere kadar uzanmaktadır. Bkz. Morris Ploscowe, “The Development of Present-Day Criminal Procedures in Europe and America”, *Harvard Law Review* 48, sy 3

yaptığı iş dolayısıyla her türlü şüpheden korur. Duruşmanın gizliliği, sanık kadar hakim için de tehlikelidir; gizlilik adaleti henüz kaynağında zehirler⁶. Öte yandan kamuya açıklık toplumun haber alma hakkını da gerçekleştirir. Kamu, suçlar ve suçların muhakemesi hakkında bilgi sahibi olmak ister; gizlilik bunu önler, açıklık ise bunu mümkün kılar⁷. Aleniyet, kontrolü sağlayarak insanları gizli yargılamalara karşı koruduğu, adaletle yargılanmayı gerçekleştirdiği, mahkemelere güveni sağladığı için demokratik rejimlerin vazgeçilmez prensiplerindendir⁸. Yargıtay’a göre de, “*Aleniyet ilkesi, yargılama işlemleri açısından getirilmiş olup insanların gizli olarak yargılanmasının engellenmesi, işlemlerin kanuna uygun yapılmasının denetlenmesi, adil yargılama ve mahkemelere güvenin sağlanmasına katkıda bulunması sebebiyle demokratik rejimlerin olmazsa olmazlarından*.”⁹

Anayasa’nın 141. maddesine göre, “*Mahkemelerde duruşmalar herkese açıktır.*” Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 6. maddesine göre de, “*Herkes davasının, ... kamuya açık olarak görülmesini isteme hakkına sahiptir. Karar aleni olarak verilir.*”. Dolayısıyla aleniyet, aynı zamanda adil yargılanma hakkının bir parçasıdır. Ayrıca CMK’nın 182. maddesinde, duruşmanın herkese açık olduğu hükme bağlanmıştır. Duruşmanın açıklığı ilkesinin ihlali hukuka kesin aykırılık hallerindendir (CMK m.289/1-f). Adaletin gizli kapaklı dağıtılması sonuca etki edebileceğinden, son kararın bozulması ve yeniden

(1935): 438. İtham sistemini karakterize eden sözlü ve aleni duruşma ile tahkik sistemini karakterize eden gizli soruşturmanın farkları ve tarihçesi hakkında bkz. Günce Artantaş, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Soruşturmanın Gizliliği* (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2021), 23 vd.

⁶ Faruk Erem, *Ceza Usulü Hukuku* (Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1978), 307.

⁷ Tosun, *Türk Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri: Muhakemenin Yürüyüşü*, 143.

⁸ Kunter, *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*, 493; Toroslu ve Feyzioğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 286; Eralp Özgen, *Ceza ve Ceza Muhakeme Hukuku Bilgisi* (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1988), 203; Okuyucu Ergün, *Ceza Muhakemesi İşlemleri*, 78-79; Cumhur Şahin ve Neslihan Göktürk, *Ceza Muhakemesi Hukuku II*, 10. Bası (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2020), 115; Veli Özer Özbek vd., *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 11. Bası (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2018), 583; Zafer, “Medya Özgürlüğü ve Adli Haberlerin Verilişi”, 765. Benzer yönde bkz. Doğan Soyaslan, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 7. Baskı (Ankara: Yetkin Yayınları, 2018), 534; Erdener Yurtcan, *Ceza Yargılaması Hukuku*, 15. Bası (Ankara: Adalet Yayınevi, 2018), 467. Medeni Usul Hukuku yönünden benzer değerlendirmeler için bkz. Hakan Pekcanitez, “Medeni Usul Hukukunda Aleniyet İlkesi”, içinde *Prof. Dr. Faruk Erem’e Armağan* (Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 1999), 641.

⁹ Yargıtay CGK, 12.06.2018, E.2017/6625, K.2018/275; Yargıtay CGK, 13.10.2015, E.2015/6-221, K.2015/310.

açık duruşma yapılması kabul edilmiştir. Bu halde bozma lazımdır, çünkü bozma üzerine açık duruşma yapılarak zarar tamir edilebilir. Buna karşılık gizli yapılması gereken bir duruşmanın açık yapılmış olması, verilen son kararın bozulmasını gerektirmez; çünkü yeniden gizli duruşma yapmakla zararı telafi etmek mümkün olmadığından bozmanın bir anlamı olmayacaktır¹⁰.

Aleniyet ilkesi, hem herkesin duruşma salonunda¹¹, fiziki koşulların el verdiği ölçüde, dinleyici olarak bulunabilmesini (doğrudan aleniyeti) güvenceler, hem de duruşma salonunda bulunan kişilerin görüp duyduklarını duruşma dışında açıklayabilmesine (dolaylı aleniyet) olanak tanır. Kamuya duyurma, kitle iletişim araçlarıyla da gerçekleştirilebilir¹².

Doğrudan aleniyetten, herkesin toplumun belirli bir grubuna ait olup olmamasına ve belirli kişisel özelliklere sahip olup olmamasına bakılmaksızın, mahkemelerin duruşmalarına dinleyici olarak katılabilmesi anlaşılır. Başka bir deyişle, duruşmanın aleniliği, bir kayda tabi tutulmadan mahkeme salonuna herkesin girebilmesidir¹³. Ancak bu kimselerin bizzat hazır bulunmaları aranmaz. Örneğin, hiçbir dinleyici bulunmadan yapılan bir duruşma, soğuk nedeniyle duruşmanın yapıldığı salonun kapıları kapalı olsa da, aleni olarak yapılmış demektir¹⁴. Muhakemenin yapılacağı yere girebilmek olanağı mevcut ise aleniyet sağlanmıştır¹⁵.

İsteyen kişilerden bazılarının duruşmada hazır bulunmasına belirli kayıt ve şartlarla müsaade edilmemesi aleniyet ilkesini ihlal etmeyecektir. Örneğin,

¹⁰ Kunter, *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*, 909; Toroslu ve Feyzioğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 289.

¹¹ Duruşmanın kamuya açıklığı, sadece duruşma salonunda değil, keşif mahallerinde veya örneğin, tanığın ifadesinin istinabe yoluyla veya naip hakim tarafından alınması durumunda da geçerli olan bir ilkedir. Tarafların bu ilkedен vazgeçmeleri mümkün değildir. Bkz. Nur Centel ve Hamide Zafer, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 14. Bası (İstanbul: Beta Yayıncılık, 2017), 720.

¹² Centel ve Zafer, 719; Handan Yokuş Sevik, “Adil Yargılanma Kapsamında Ceza Yargılamasında Aleniyet İlkesi”, içinde *Prof. Dr. Çetin Özek Armağanı* (İstanbul: Galatasaray Üniversitesi Yayınları, 2004), 748.

¹³ Yokuş Sevik, “Adil Yargılanma Kapsamında Ceza Yargılamasında Aleniyet İlkesi”, 749.

¹⁴ Kunter, *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*; Okuyucu Ergün, *Ceza Muhakemesi İşlemleri*, 79; Zafer, “Medya Özgürlüğü ve Adli Haberlerin Verilişi”, 765; Yokuş Sevik, “Adil Yargılanma Kapsamında Ceza Yargılamasında Aleniyet İlkesi”, 752; Yenisey ve Nuhoğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 727.

¹⁵ Tahir Taner, *Ceza Muhakemeleri Usulü*, 3. Bası (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1955), 287; Erem, *Ceza Usulü Hukuku*, 308; Özgen, *Ceza ve Ceza Muhakeme Hukuku Bilgisi*, 203; Özbek vd., *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 74.

duruşmada bulunması uygun görülmeyen küçük çocuklar ve duruşmanın düzenini bozan kişiler salondan çıkarılabilir (CMK m. 203). Bunun gibi alkol ve uyuşturucu bağımlılarının veya mahkemenin ciddiyeti ve ağırbaşlılığı ile çelişen şekilde giyinmiş kişilerin de bulunmasına izin vermemek kamuya açıklık prensibine aykırı değildir¹⁶. Aksi görüşe göre ise bu kişilerin mahkemenin saygınlığını bozacak olmalarından dolayı duruşmaya alınmamları, onların onurlarının zedelenmesi ile karşılaştırıldığında kabul edilemezdir¹⁷. Ayrıca duruşmada tanıklık edecek kişiler, bu ödevlerini yerine getirmeden önce salona alınmazlar (CMK m. 191/2).

Aleniyet, isteyen hazır bulunması ve yapılanları görmesi kadar, söylenenleri işitmesi ve gösterilenleri görmesidir. Bu nedenle, duruşmanın yapıldığı salonda, diğer hazır bulunanların yapılanları ve gösterilenleri görmesini; söylenenleri duymasını sağlayacak teknik önlemler alınmalıdır. Ayrıca duruşma esnasında, taraf olan savcının hakim ile dinleyicilerin duyamayacağı şekilde konuşması da alenilik ilkesine aykırıdır¹⁸.

Aleniyet, hazır bulunanların yapılanları görmesi ve duyması kadar, gördüklerini ve duyduklarını başkalarına yayabilmelerini de gerektirir¹⁹. Aleni duruşmada olan bitenin yayımlanması, bu itibarla, serbest olmalıdır. Gerçekte toplumun her bir üyesinin aleni duruşmayı izleme olanağının bulunmadığı ortadadır. Halkın, kendisi adına verilen kararları öğrenebilmesinin en gerçekleştirilebilir yolu ise duruşmayı izleyen basın mensupları tarafından yapılan haberlerdir. Ancak Anayasa'nın 28. maddesinde düzenlenen basın özgürlüğünün, "yargı görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesi" amacıyla sınırlandırılabilirliği unutulmamalıdır. Bu

¹⁶ Kunter, *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*, 495; Yenisey ve Nuhoğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 727. Erem, İtalyan Ceza Muhakemesi Kanununun 426. maddesinde, serserilerin, sarhoşların, akıl hastalarının hatta uygunsuz, mahkemenin saygınlığına aykırı biçimde giyinenlerin salona alınmayacağının hükme bağlandığını belirtmektedir.

¹⁷ Yokuş Sevük, "Adil Yargılanma Kapsamında Ceza Yargılamasında Aleniyet İlkesi", 751.

¹⁸ Kunter, *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*, 493; Toroslu ve Feyzioğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 286; Okuyucu Ergün, *Ceza Muhakemesi İşlemleri*, 79; Özgen, *Ceza ve Ceza Muhakeme Hukuku Bilgisi*, 203; Yokuş Sevük, "Adil Yargılanma Kapsamında Ceza Yargılamasında Aleniyet İlkesi", 751; Yenisey ve Nuhoğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 727; Özbek vd., *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 583.

¹⁹ Kunter, *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*, 493; Toroslu ve Feyzioğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 288; Okuyucu Ergün, *Ceza Muhakemesi İşlemleri*, 80; Zafer, "Medya Özgürlüğü ve Adli Haberlerin Verilişi", 765; Şahin ve Göktürk, *Ceza Muhakemesi Hukuku II*, 115.

doğrultuda, aleniyet kuralına getirilen istisnalar çoğunlukla dolaylı aleniyet yönündendir.

Aleniyet ilkesinin, sanığın lekelenmesi ve bazı kamusal menfaatler bakımından zararlı yönlerinin bulunduğunu²⁰ söylemek mümkündür. Bu nedenle, ilkeye istisnalar getirilmiştir. Ancak bu istisnaların, hakim kararının dışsal etkilerden korunmasını amaçladığı unutulmamalıdır. Bu itibarla, dolaylı aleniyetin kısıtlanması mümkün ise de, doğrudan aleniyetin, yani mahkeme salonuna girişin zorunlu olmadıkça sınırlandırılmaması gerekir²¹.

II. DURUŞMANIN GİZLİLİĞİ (Kamuya Açıklık İlkesine Getirilen Sınırlamalar)

Duruşmanın aleniyeti kuralına getirilen ilk sınırlandırma, duruşma salonunun kapasitesinden kaynaklanmaktadır²². Duruşma salonu dolmuş veya duruşma salonunda yapılacak keşfin dinleyiciler tarafından engellenmeden yapılması mümkün değilse, mahkeme başkanı veya hakim rastgele bazı kişileri dışarıya çıkarması kamuya açıklık ilkesini zedelemeyecektir. Duruşmanın düzenini sağlamak, mahkeme başkanının (veya hakim) görevidir. Başkan veya hakim, CMK m. 203 gereğince, bu düzeni sağlamak için gerekli tedbirleri alma yetkisine de sahiptir²³. Ancak izleyiciler tarafından duruşmanın düzeninin bozulacağı endişesiyle duruşma salonunun yapısını değiştirmek ve oturma yerlerini daraltmak, bunun gibi, muhakemenin belirli bir aşamasında, dinleyicilerin giriş çıkışından kaynaklanacak zorunlu rahatsızlığı önlemek için duruşma salonunun kapısını kapatmak da aleniyet

²⁰ Bkz. Tosun, *Türk Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri: Muhakemenin Yürüyüşü*, 144. Halkın duruşmaları izleyebilmesi prensip olarak sanığın lehine olmakla beraber, bazı durumlarda sanığın, bazen de mağdurun onurunu kırıcıdır. Özellikle küçük sanıklar bakımından duruşmanın halka açıklığı sakıncalıdır; küçük bundan iftihar payı çıkarabildiği gibi, bazen de korkabilir. Ayrıca duruşmanın üçüncü kişiler önünde yapılması hakim, savcı, müdafî gibi kişileri mesleklerinin başında şaşırtabilir; fakat meslekte ilerledikçe bu duruma alıştıkları bir gerçektir. Dolaylı açıklık bakımından ise, filme alındığını, sesinin banda çekildiğini hisseden kişi her zamanki gibi olmakta güçlük çekebilmektedir.

²¹ Centel ve Zafer, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 2017, 720.

²² Şahin ve Göktürk, *Ceza Muhakemesi Hukuku II*, 115.

²³ Centel ve Zafer, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 2017, 720; Yokuş Sevil, “Adil Yargılanma Kapsamında Ceza Yargılamasında Aleniyet İlkesi”, 754; Erem, *Ceza Usulü Hukuku*, 308; Özbek vd., *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 74; Soyaslan, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 534; Yener Ünver ve Hakan Hakeri, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 14. Baskı (Ankara: Adalet Yayınevi, 2018), 537.

ilkesiyle bağdaşmaz. Duruşma salonunda, kaçınılması mümkün olmayan huzur ve düzeni bozucu davranışlara katlanılması gerekir²⁴.

Duruşmanın gizliliğini ihlal etmek, TCK'nın 285. maddesinin 3. fıkrasında suç olarak öngörülmüştür: “*Kanuna göre kapalı yapılması gereken veya kapalı yapılmasına karar verilen duruşmadaki açıklama veya görüntülerin gizliliğini alenen ihlal eden kişi, birinci fıkra hükmüne göre cezalandırılır. Ancak, bu suçun oluşması için, tanığın korunmasına ilişkin olarak alınan gizlilik kararına aykırılık açısından aleniyetin gerçekleşmesi aranmaz.*” Aşağıda inceleneceği üzere, buradaki “kanuna göre kapalı yapılması gereken duruşma”, CMK'nın 185. maddesi gereğince sanığın onsekiz yaşını doldurmamış olması halinde mutlaka kapalı yapılması gereken duruşmayı; “kapalı yapılmasına karar verilen duruşma” ise CMK'nın 182. maddesi gereğince, genel ahlakın veya kamu güvenliğinin kesin olarak gerekli kıldığı hallerde mahkemenin kapalı yapılmasına karar verdiği duruşmayı ifade etmektedir. Doktrinde ayrıca duruşma kamuya açık gerçekleştirilmesine rağmen içeriğinin yayınlanmasının yasaklanmasına karar verildiğinde bu kararın ihlalinin söz konusu suçu oluşturacağı, kısaca açık duruşmadaki yayın yasağının ihlalinin müeyyidesinin de TCK'nın 285. maddesinin 3. fıkrasında düzenlendiği belirtilmektedir²⁵. Ancak ilgili hükümde açıkça “kanuna göre kapalı yapılması gereken veya kapalı yapılmasına karar verilen duruşma”dan söz edildiği için, açık duruşmadaki yayın yasağının ihlalinin de 285. maddede düzenlendiğini kabul etmek kanunilik ilkesine aykırı olacaktır.

A. Doğrudan Aleniyetin Kaldırılması

Doğrudan aleniyetin sınırlandırılmasında bazı kişiler bakımından değil, fakat bütün üçüncü kişiler bakımından bir sınırlandırma söz konusudur ve asıl gizli duruşma budur²⁶. Duruşmanın gizli yapılması halinde, işlem ilgisine karşı gizlenmemekte; üçüncü kişilere karşı gizli tutulmaktadır²⁷. Anayasa ve diğer hukuki metinler, duruşmanın halka açıklığı prensibine yer verdikleri için, bunun istisnalarını da göstermek zorunda kalmışlardır²⁸. Anayasa'nın

²⁴ Bkz. Nur Centel ve Hamide Zafer, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 14. Bası (İstanbul: Beta Yayıncılık, 2017), 720.

²⁵ Nur Centel ve Hamide Zafer, “Ceza Soruşturması ile Kovuşturması Evrelerinde Uygulanan Yayın Yasağı Kararlarının Hukuki Dayanağı”, içinde *Dr. Dr. h.c. Silvia Tellenbach'a Armağan* (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2018), 947.

²⁶ Tosun, *Türk Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri: Muhakemenin Yürüyüşü*, 146.

²⁷ Okuyucu Ergün, *Ceza Muhakemesi İşlemleri*, 81.

²⁸ Tosun, *Türk Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri: Muhakemenin Yürüyüşü*, 146.

141. maddesine göre, “*Duruşmaların bir kısmının veya tamamının kapalı yapılmasına ancak genel ahlakın veya kamu güvenliğinin kesin olarak gerekli kıldığı hallerde karar verilebilir. Küçüklerin yargılanması hakkında kanunla özel hükümler konulur.*” Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 6. maddesine göre, “*Demokratik bir toplum içinde ahlak, kamu düzeni veya ulusal güvenlik yararına, küçüklerin çıkarları veya bir davaya taraf olanların özel hayatlarının gizliliği gerektirdiğinde veyahut, aleniyetin adil yargılamaya zarar verebileceği kimi özel durumlarda ve mahkemece bunun kaçınılmaz olarak değerlendirildiği ölçüde, duruşma salonu tüm dava süresince veya kısmen basına ve dinleyicilere kapatılabilir.*” Ceza Muhakemesi Kanunu da 182. maddesinde, “*Genel ahlakın veya kamu güvenliğinin kesin olarak gerekli kıldığı hallerde, duruşmanın bir kısmının veya tamamının kapalı yapılmasına mahkemece karar verilebileceğini*”; 185. maddesinde, “*Sanık, onsekiz yaşını doldurmamış ise duruşmanın kapalı yapılacağını ve hükmün de kapalı duruşmada açıklanacağını*” hükme bağlamıştır.

1. Duruşmanın Kapalı Yapılmasına Mahkemenin Karar Vermesi

Görüldüğü gibi, duruşmanın kamuya kapatılması yani üçüncü kişilerin duruşma salonuna alınmaması, genel ahlakın veya kamu güvenliğinin kesin olarak gerekli kıldığı hallerde mümkündür. AİHS’ten farklı olarak, Anayasa ve Ceza Muhakemesi Kanunu, sadece bu iki nedene dayanarak duruşmanın kapalı yapılabileceğini öngörmüştür. Bu hallerde, duruşmanın bir kısmının veya tamamının kapalı yapılmasına mahkemece karar verilebilir. Bir halin, genel ahlak veya kamu güvenliği gerekçesiyle duruşmanın kapatılmasını gerektirip gerektirmediğini mahkeme takdir eder²⁹. Açıklığın kaldırılması istemine ilişkin olarak yapılacak duruşma, istem üzerine veya mahkemece re’sen uygun görülürse kapalı olarak yapılır (CMK m. 184). Zira kapalı duruşma yapılmasını gerektiren nedenler, kapalı duruşma kararı verilmesi için yapılan duruşmanın da kapalı yapılmasını gerektirebilir³⁰. Ancak duruşmanın kapalı yapılması konusundaki gerekçeli karar ile hüküm aleni duruşmada açıklanır (CMK m. 182/3)³¹. Açıklığın kaldırılması kararı, nedenleriyle birlikte tutanağa geçirilir (CMK m. 186).

²⁹ Centel ve Zafer, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 2017, 721; Özbek vd., *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 584; Soyaslan, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 535.

³⁰ Yenisey ve Nuhoglu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 729; Özbek vd., *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 585. Yazarlara göre, burada “istem üzerine veya mahkemece uygun görülürse” denildiği için talep edilmesi halinde mahkeme bu duruşmayı gizli yapmak zorundadır; bunu ayrıca uygun görmesi gerekli değildir.

³¹ Aleniyetin kaldırılması talebiyle veya mahkemenin re’sen bu konuyu ele alması halinde varsayılan bir taleple tali ceza davası açılmış olur. Bu tali ceza davasına ilişkin duruşmanın

Saniğa veya mağdura ait kişisel verilerin yer aldığı belgelerin, bu kişilerin açıkça istemeleri halinde, kapalı oturumda okunmasına da mahkemece karar verilebilir (CMK m. 209/2). Bu hüküm nedeniyle, doktrinde genel ahlak ve kamu güvenliği dışında, gizli oturum kararı verilebilmesi için üçüncü bir nedenin ortaya çıktığı belirtilmektedir³². Ancak söz konusu ihtimalde, belgeler kapalı oturumda okunduktan sonra izleyen oturum aleni olarak gerçekleştirilir³³.

Gizli duruşmada mahkeme, bazı kişilerin hazır bulunmasına izin verebilir; bu kişiler, duruşmanın kapalı olmasını gerektiren hususları açıklamamaları konusunda uyarılırlar ve bu husus tutanağa yazılır (CMK m. 187/1). Gizliliği gerektiren hususların açıklanmaması ve dolayısıyla yayımlanmaması gizliliğin sonucudur³⁴. CMK'da, kapalı duruşmaya kabul edilecek kişiler sayılmamıştır. Mahkeme, duruşmada bulunmada kimin yararı varsa, o kişilerin duruşmada hazır bulunmasına izin verecektir. Örneğin, mahkemesinde staj yapmakta olan hakim ve avukat adaylarının gizli olan müzakereye katılmasına izin veren başkan (m. 227/2), onları gizli duruşmaya da kabul edebilir³⁵.

aleni yapılması ve aleniyetin kaldırılmasına ilişkin gerekçeli kararın aleni duruşmada okunması, çoğu zaman aleniyetin kaldırılmasını anlamsız kılabilir. Bkz. Centel ve Zafer, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 2017, 721; Yokuş Sevrük, "Adil Yargılanma Kapsamında Ceza Yargılamasında Aleniyet İlkesi", 761.

"CMK'nın 182. maddesinin 2. fıkrası gereğince genel ahlakın (veya kamu güvenliğinin) gerekli kılması nedeniyle verilen duruşmanın kapalı yapılmasına ilişkin gerekçeli karar ile hükmün açık duruşmada açıklanacağına ilişkin aynı maddenin 3. fıkrasındaki buyurucu hükmü aykırı olarak kapalı duruşmada açıklanması duruşmanın herkese açıklığı ilkesine ve AİHS'nin 6/1. maddesine aykırıdır." Bkz. Yargıtay 14. CD, 30.04.2012, E.2012/1926, K.2012/4933; Yargıtay 14. CD, 21.01.2016, E.2015/7192, K.2016/567; Yargıtay 14. CD, 11.01.2016, E.2014/1557, K.2016/13; Yargıtay 5.CD, 06.06.2011, E.2011/1561, K.2011/4417; Yargıtay 5.CD, 17.01.2011, E.2010/9623, K.2011/62; Yargıtay 5. CD, 17.07.2008, E.2008/6520, K.2008/7642.

³² Şahin ve Göktürk, *Ceza Muhakemesi Hukuku II*, 116.

³³ Centel ve Zafer, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 2017, 721.

³⁴ Kunter, *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*, 496.

³⁵ Taner, *Ceza Muhakemeleri Usulü*, 287; Centel ve Zafer, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 2017, 722; Toroslu ve Feyzioğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 288; Okuyucu Ergün, *Ceza Muhakemesi İşlemleri*, 81; Yokuş Sevrük, "Adil Yargılanma Kapsamında Ceza Yargılamasında Aleniyet İlkesi", 761; Yenisey ve Nuhoglu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 730; Şahin ve Göktürk, *Ceza Muhakemesi Hukuku II*, 115; Özbek vd., *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 586; Soyaslan, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 536; Yurtcan, *Ceza Yargılaması Hukuku*, 468.

2. Duruşmanın Zorunlu Kapalılığı

Ergin kişilerin yargılanmasında, kural duruşmanın halka açıklığı iken; küçüklerin yargılanmasında gizlilik esastır. Küçüklerin duruşmalarında herkesin bulunması kabul edilememektedir; çünkü bu, sanık çocuk³⁶ bakımından çeşitli zararlar doğurmaktadır. Örneğin, çocuğun duruşma sırasında hazır bulunanlar karşısında doğruyu söylemekten çekinmesi, başka insanların bulunmasından ürkmesi ve herkesin içinde bulunmaktan dolayı bir gurura kapılması söz konusu olabilmektedir. Hakimle baş başa kalınca çocuğun doğruyu söylemesi ihtimali güçlenmektedir³⁷. Çocuğun yargılanmasının ve mahkumiyetinin başkaları tarafından kaçınılmaz bir ölçünün üzerinde duyulması, onun geleceği açısından büyük sosyal ve psikolojik güçlükler doğurur³⁸. Çocuk sanığın yargılanmasında gizlilik ilkesiyle, çocuktaki çekingenlik duygusunun, duruşma salonundaki dinleyicilerin çocuk üzerinde yaratabileceği korkutucu etkinin ve ayrıca duruşmanın aleni yapılması durumunda, kamuoyunun odak noktasında bulunuyor olmanın çocuk sanığın ruhsal dünyasında bırakabileceği olumsuzlukların engellenmesi amaçlanmaktadır³⁹. Duruşmanın ve hükmün gizliliği, özellikle çocuğun lekelenmemesi ve tedavi bakımından önemlidir⁴⁰. Yargıtay’a göre de, “*Duruşma celselerinin aleniyeti genel prensibine rağmen, çocuklara ait duruşmanın, mutlaka gizli olması ve hükmün dahi gizli tefhim edilmesi istisnai hali, sanık küçüklerin teşhir edilmelerini önlemek gibi bir sosyal amaç taşır.*”⁴¹

³⁶ Erem, sanık ile mağdur çocuk arasında bir ayırım yapmanın izahının güç olduğunu, mağdur çocuk söz konusu olduğunda da duruşmanın gizli yapılması gerektiğini belirtmektedir. Bkz. Erem, *Ceza Usulü Hukuku*, 313. Mağdur çocuğun yararı gerektiriyorsa duruşma gizli yapılmalıdır. Bkz. Yokuş Sevük, “Adil Yargılanma Kapsamında Ceza Yargılamasında Aleniyet İlkesi”, 755.

³⁷ Tosun, *Türk Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri: Muhakemenin Yürüyüşü*, 283-84. Benzer yönde bkz. Christoph Grabenwarter, *European Convention on Human Rights: Commentary* (München: C.H. Beck/Hart/Nomos/Helbing Lichtenhahn Verlag, 2014), 148.

³⁸ Bkz. Serap Keskin, “Çocuk Muhakemesinde Gizlilik İlkesi ve Federal Almanya Ceza Muhakemesi Hukukundaki Düzenleniş”, içinde *Prof. Dr. Sahir Erman’a Armağan* (İstanbul: İÜHF Yayınları, 1999), 521.

³⁹ Keskin, 522.

⁴⁰ Yokuş Sevük, “Adil Yargılanma Kapsamında Ceza Yargılamasında Aleniyet İlkesi”, 755; Sibel İnceoğlu, “Çocuklara Özgü Yargılama Hukukunda Gizlilik İlkesinin Anayasa Hukuku Açısından Değerlendirilmesi”, *GSÜHFD*, Prof. Dr. Kemal Oğuzman’a Armağan, sy 1 (2002): 114; Sulhi Dönmezer ve Köksal Bayraktar, *Basın Hukuku*, 5. Bası (İstanbul: Beta Yayıncılık, 2013), 452.

⁴¹ Yargıtay CGK, 16.12.1974, 3/291-453.

Anayasa'nın aleniyeti düzenleyen 141. maddesinin, çocuklara özgü yargılamaya ilişkin bir istisna öngördüğü daha önce belirtilmişti: “*Küçüklerin yargılanması hakkında kanunla özel hükümler konulur.*” Bu itibarla, Ceza Muhakemesi Kanununun 185. maddesi gereğince, zorunlu kapalılık olarak da adlandırılan sanığın on sekiz yaşını doldurmamış olması halinde, duruşma kapalı yapılır; hükmün de kapalı duruşmada açıklanır. Çocuk Koruma Kanununun 22. maddesi, çocuğun yargılandığı duruşmada kimlerin hazır bulunabileceğini hükme bağlamıştır⁴².

Bu halde mahkemenin kapalılık kararı verip vermeme konusunda takdir yetkisi bulunmamaktadır⁴³. Sanığın, duruşma devam ederken on sekiz yaşını tamamlaması halinde ise tekrar aleniyete dönülür⁴⁴.

B. Dolaylı Aleniyetin Sınırlandığı Durumlar

Duruşmanın halka dolaylı açıklığında, açıklık halkın duruşma salonunda bulunması şeklinde değil, fakat duruşmanın basın, radyo, televizyon gibi kitle iletişim araçlarıyla halkın bilgisine sunulması şeklinde gerçekleşmektedir.

⁴² 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununun 22. maddesi:

“(1) Çocuk, velisi, vasisi, mahkemece görevlendirilmiş sosyal çalışma görevlisi, çocuğun bakımını üstlenen aile ve kurumda bakılıyorsa kurumun temsilcisi duruşmada hazır bulunabilir.

(2) Mahkeme veya hakim, çocuğun sorgusu veya çocuk hakkındaki diğer işlemler sırasında çocuğun yanında sosyal çalışma görevlisi bulundurabilir.

(3) Duruşmalarda hazır bulunan çocuk, yararı gerektirdiği takdirde duruşma salonundan çıkarılabileceği gibi sorgusu yapılmış çocuğun duruşmada hazır bulundurulmasına da gerek görülmebilir.”

⁴³ Çocuklar ile yetişkin sanıkların birlikte suç işlemleri halinde kural olarak soruşturma ve kovuşturmanın ayrı yürütülmesi gerekse de, davaların birlikte yürütülmesinin zorunlu olduğu hallerde birleştirme kararı verilebilir. Fakat davaların birlikte görülmesinden umulan fayda ile çocukların korunması ve yargılanmadan etkilenmemesi ihtiyacı ortadan kalkmadığından duruşmanın yine kapalı yapılması ve hükmün de kapalı oturumda tefhim edilmesi zorunludur. Bkz. Yargıtay CGK, 12.06.2018, E. 2017/6625, K. 2018/275; Yargıtay CGK, 13.10.2015, E. 2015/6-221, K. 2015/310.

⁴⁴ Centel ve Zafer, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 2017, 721; Ünver ve Hakeri, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 537; Şahin ve Göktürk, *Ceza Muhakemesi Hukuku II*, 117; Özbek vd., *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 584; Soyaslan, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 536. Mülga CMUK döneminde, duruşmanın gizliliği on sekiz yaşına kadar değil, on beş yaşını bitirmeyen sanık çocuk yönünden kabul edilmişti. On beş yaşını bitiren çocuğun duruşmasının yaş sebebiyle gizli yapılamayacağı yönünde bkz. Tosun, *Türk Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri: Muhakemenin Yürüyüşü*, 284.

Bu dönemde Yargıtay da, çocuğun muhakemesi devam ederken on beş yaşını tamamlaması halinde, tekrar aleniyete dönüleceği görüşünü benimsemişti (Yargıtay CGK, 17.11.1986, E.5/334, K.518). Aksi görüş için bkz. İnceoğlu, “Çocuklara Özgü Yargılama Hukukunda Gizlilik İlkesinin Anayasa Hukuku Açısından Değerlendirilmesi”, 120; Yokuş Sevik, “Adil Yargılanma Kapsamında Ceza Yargılamasında Aleniyet İlkesi”, 756.

Kitle iletişim araçlarıyla birlikte, duruşmayı izleyen kişilerin sayısı ve dolayısıyla aleniyetin boyutu genişlemekte; bu yüzden de onun faydaları gibi sakıncaları da aynı şekilde artmaktadır⁴⁵. Örneğin, muhakeme edilen kişilerin onuru kırılmakta veya muhakeme edenler bu durumdan etkilenecek farklı davranabilmektedirler⁴⁶.

Öncelikle belirtmek gerekir ki, doğrudan aleniyetin kaldırıldığı, yani mahkeme salonuna dinleyici alınmasının yasaklandığı hallerde, dolaylı aleniyet de kaldırılarak, duruşmanın kamuya aktarılması konusunda yayın yasağı kabul edilmiş olur⁴⁷. Ceza Muhakemesi Kanununun 187. maddesinin 2. fıkrasına göre, “*Kapalı duruşmanın içeriği hiçbir iletişim aracıyla yayımlanamaz.*” Bu durumda, asıl tartışma, doğrudan aleniyetin sınırlandırılmadığı açık duruşmalar bakımındandır⁴⁸.

Duruşma, kamuya açık yapılmakla birlikte, dinleyicilerin duruşmanın içeriğini kamuya yaymaları mahkeme tarafından yasaklanabilir yani dolaylı aleniyet kaldırılabilir⁴⁹. Anayasa’nın 28. maddesi 5. fıkrası buna imkan vermektedir: “*Yargılama görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesi için, kanunla belirtilecek sınırlar içinde, hakim tarafından yayım yasağı konabilir.*” Ceza Muhakemesi Kanunun 187. maddesi 3. fıkrasına göre de, “*Açık duruşmanın içeriği, millî güvenliğe veya genel ahlaka veya kişilerin saygınlık, onur ve haklarına dokunacak veya suç işlemeye kışkırtacak nitelikte ise; mahkeme, bunları önlemek amacı ile ve gerektiği ölçüde duruşmanın içeriğinin kısmen veya tamamen yayımlanmasını yasaklar ve kararını açık duruşmada açıklar.*” Mahkeme, yayın yasağı koyarken, konuya ilişkin yayın yapılmasının milli güvenliğe, genel ahlaka, kişilerin onur ve haklarına ne biçimde dokunduğunu veya suç işlemeye kışkırttığını somut olgularla açıklamalıdır⁵⁰.

Duruşmada yapılanların kamuoyuna aktarılmasına değil fakat aktarılma biçimine getirilen bir sınırlama olarak, ses ve görüntü kaydedilmesi veya bunların nakli hususu da dolaylı aleniyetle ilgilidir. Duruşmanın aleni olması, “alenen yayınlanması” anlamını taşımaz⁵¹. Duruşma salonuna basın mensuplarının ses ve görüntü bandıyla girmeleri ve kayıt yapmaları, sanığın

⁴⁵ Tosun, *Türk Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri: Muhakemenin Yürüyüşü*, 146.

⁴⁶ Tosun, 147.

⁴⁷ Centel ve Zafer, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 2017, 722.

⁴⁸ Tosun, *Türk Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri: Muhakemenin Yürüyüşü*, 146.

⁴⁹ Centel ve Zafer, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 2017, 722.

⁵⁰ Yenisey ve Nuhoglu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 734.

⁵¹ Yenisey ve Nuhoglu, 731. Ayrıca bkz. Yargıtay CGK, 12.06.2018, E.2017/6625, K.2018/275.

ve tanığın ve hatta hakimin psikolojisini etkilemekte; ayrıca bazen bu yolla sanıklar veya tanıklar ün kazanabilmekte veya daha ağır biçimde lekelenmektedir⁵². Mülga CMUK'ta duruşmada ses ve görüntü kaydının yapılıp yapılamayacağına ilişkin bir hüküm bulunmamaktaydı. O dönemde doktrinde, aleniyetin ve sanığın teşhir edilmesinin farklı kavramlar olduğu, duruşmada ses ve görüntü kaydına izin verilmesinin sanığın hatta mağdurun teşhir edilmesine yol açtığı, adaletin amacından saptığı; bu nedenle de duruşmada ses ve görüntü kaydedilmesinin yasaklanmasına ilişkin bir hükmün getirilmesinin doğru olacağı ifade edilmekteydi⁵³. Bu doğrultuda CMK'nın 183. maddesi, duruşmada ses ve görüntü kaydedilmesini veya bunların naklini yasaklamaktadır. Buna göre, “*Adliye binası içerisinde ve duruşma başladıktan sonra duruşma salonunda her türlü sesli veya görüntülü kayıt veya nakil olanağı sağlayan aletler kullanılamaz.*” Söz konusu yasağın ihlali halinde, soruşturma ve kovuşturma işlemleri sırasındaki ses veya görüntüleri kayda alan veya nakleden kişinin cezalandırılmasını öngören TCK'nın 286. madde hükmü uygulanır⁵⁴. Duruşmada ses ve görüntü alma yasağı, aleniyet ilkesiyle çelişmemektedir. Basının davayı izleyerek olayı kamuoyuna duyurma imkanı mevcut olduğundan, basın özgürlüğünün özüne dokunulmadığı kabul edilmelidir⁵⁵.

⁵² Nur Centel ve Hamide Zafer, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 14. Bası (İstanbul: Beta Yayıncılık, 2017), 719. Aynı yönde bkz. Duygun Yarsuvat, “Kitle İletişim Araçlarının Ceza Adaletine Etkisi”, *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, sy 10 (1995): 97-104; Doğan Soyaslan, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 7. Baskı (Ankara: Yetkin Yayınları, 2018), 535.

⁵³ Faruk Erem, *Ceza Usulü Hukuku* (Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1978), 312. Ayrıca duruşmanın düzenini sağlamak yetkisinin mahkeme başkanına ait olduğundan yola çıkan yazarlar, duruşmada fotoğraf çeken, ses kaydeden veya televizyon yayını yapan kimselerin düzeni bozmaları halinde dışarı çıkartılabileceğini; fakat, bunun dışında yani duruşmanın düzenini bozmadan ses ve görüntü kaydeden kişilerin çıkarılamayacağını savunmaktaydılar. Bkz. Öztekin Tosun, *Türk Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri: Muhakemenin Yürüyüşü* (İstanbul: Sulhi Garan Matbaası, 1973), 148; Nur Centel, “Dürüst Yargılama ve Medya Bakımından Demokrasi Kültürü”, *AÜSBFD XLIX*, sy 3 (1994): 62; Hamide Zafer, “Medya Özgürlüğü ve Adli Haberlerin Verilişi”, içinde *Prof. Dr. Selahattin Sulhi Tekinay'ın Anısına Armağan* (İstanbul: Marmara Hukuk Fakültesi Yayınları, 1999), 772; Handan Yokuş Sevik, “Adil Yargılanma Kapsamında Ceza Yargılamasında Aleniyet İlkesi”, içinde *Prof. Dr. Çetin Özek Armağanı* (İstanbul: Galatasaray Üniversitesi Yayınları, 2004), 760; Duygun Yarsuvat, “Kitle İletişim Araçlarının Ceza Adaletine Etkisi”, *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, sy 10 (1995): 103.

⁵⁴ Türk Ceza Kanununun söz konusu hükmüne göre: “*Soruşturma ve kovuşturma işlemleri sırasındaki ses veya görüntüleri yetkisiz olarak kayda alan veya nakleden kişi, altı aya kadar hapis cezası ile cezalandırılır.*”

⁵⁵ Hamide Zafer, “Medya Özgürlüğü ve Adli Haberlerin Verilişi”, içinde *Prof. Dr. Selahattin Sulhi Tekinay'ın Anısına Armağan* (İstanbul: Marmara Hukuk Fakültesi Yayınları, 1999),

III. AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ VE ALENİ YARGILAMA

A. Davanın Aleni Olarak Görülmesi ve Hükmün Açık Oturumda Verilmesi

Duruşmanın aleniliği ilkesi, adil yargılanma hakkının bir parçası olarak Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, *“Herkes davasının, ... cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamaların esası konusunda karar verecek olan, ... bir mahkeme tarafından, kamuya açık olarak görülmesini isteme hakkına sahiptir. Karar aleni olarak verilir.”* Aleniyet ilkesi, hem duruşmanın aleni biçimde gerçekleştirilmesini hem de duruşma sonunda hükmün aleni olarak verilmesini gerektirir⁵⁶. Bu sayede, kamunun denetimi olmaksızın gizli bir yargılama yapılmasının önüne geçilir ve daha da önemlisi yargı sistemine halkın güven duyması sağlanır⁵⁷.

AİHM, bu konuyu ele aldığı kararlarında şu ifadelerle yer vermektedir:

*“Ceza yargılamasının aleni mahiyeti, adaletin kamuoyunun denetimine tabi olmaksızın gizli bir şekilde yürütülmesine karşı sanığı korumaktadır; ayrıca yargılamanın bu mahiyeti alt ve üst mahkemelere güven duyulmasını sağlayan araçlardan biridir. Aleniyet, adaletin gerçekleştirilmesini görünür kılarak Sözleşme'nin 6. madde 1. fıkrasındaki adil yargılanma amacına ulaşmasına katkı sağlamaktadır ki, adil yargılanmanın güvence altına alınması demokratik toplumlarda benimsenen temel ilkelerden birini teşkil etmektedir.”*⁵⁸

771; Veli Özer Özbek vd., *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 11. Bası (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2018), 74. Duruşmada ses ve görüntü alma yasağının, AİHS'in 6. maddesine aykırı olmadığı yönünde bkz. Stefan Trechsel, *Human Rights in Criminal Proceedings* (Oxford: Oxford University Press, 2005), 128.

⁵⁶ Grabenwarter, *European Convention on Human Rights: Commentary*, 145.

⁵⁷ David Harris vd., *Law of the European Convention on Human Rights*, Fourth Ed. (Oxford: Oxford University Press, 2018), 434; Bernadette Rainey, Elizabeth Wicks, ve Clare Ovey, *The European Convention on Human Rights* (Oxford: Oxford University Press, 2014), 271; Sibel İnceoğlu, *İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı* (İstanbul: Beta Yayıncılık, 2013), 342; Fahri Gökçen Taner, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Adil Yargılanma Hakkı Bağlamında Çelişme ve Silahların Eşitliği*, 1. Baskı (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2019), 128.

⁵⁸ *Pretto ve Diğerleri/İtalya*, 08.12.1983, No. 7984/77, para.21; *Axen/Almanya*, 08.12.1983, No. 8273/78, para. 25; *Sutter/İsviçre*, 22.02.1984, No. 8209/78, para. 26; *Riepan/Avusturya*, 14.11.2000, No. 35115/97, para. 27; *Diennet/Fransa*, 26.09.1995, No. 18160/91, para. 14; *Tierce ve Diğerleri/San Marino*, 25.07.2000, No. 24954/94, para. 92; *Toeva/Bulgaristan*, 22.06.1999, No. 53329/99, para. 3; *Welke ve Bialek/Polonya*, 01.03.2011, No. 15924/05,

*Krestovskiy/Rusya kararında Mahkeme'nin belirttiği üzere, "Duruşmalar ve genel olarak adalet sistemi, aleni biçimde yürütülmeleri sayesinde meşruiyet kazanmaktadır."*⁵⁹

Sanığın aleni bir duruşmada yargılanma hakkı, maddi gerçeğe ulaşılabilmesi bakımından ek bir garanti teşkil etmesinin yanı sıra, sanığın bağımsızlığı ve tarafsızlığını doğrulayabildiği bir mahkeme tarafından yargılanması sebebiyle yargılamanın sonucunu kabullenmesine de yardım eder⁶⁰. Bununla beraber, duruşmanın aleniyeti adil yargılanmanın bir parçası olarak sadece sanığın sahip olduğu bir hak olarak değerlendirilmemelidir. Toplum oluşturulan bireylerin tamamının duruşmaları izleme hakkı bulunmaktadır⁶¹. Bu itibarla, duruşmanın aleniyetiyle hem kamusal hem de bireysel menfaatler korunmaktadır. AİHS'te sanığın bireysel menfaatinin korunması öncelense de, aslında aleniyetin sanığın aleyhine sonuç doğurabildiği durumlara rastlanabilmektedir. Doktrinde duruşmanın aleniyeti ile esasen kamusal menfaatlerin korunduğu görüşü savunulmaktadır⁶². Bu görüşü destekleyen bir husus sanığın özel hayatın gizliliği nedeniyle kapalı duruşmada yargılanmayı tercih etmesi haline ilişkin bir düzenlemenin metinde yer almamasıdır. Söz konusu ihtimalde duruşmanın aleni yapılması yönünde alınan bir kararın özel hayatın gizliliğini (AİHS m. 8) ihlal anlamına gelip gelmeyeceğinin tartışmalı olduğu belirtilmektedir⁶³.

AİHM, duruşmanın kamuya açık yapıldığının kabul edilebilmesi için, kamunun duruşma tarihi ve yeriyle ilgili bilgi edinebilmesi ve duruşmanın yapıldığı bu yerin kolay ulaşılabilir olması gerektiği düşüncesindedir⁶⁴. Birçok davada, duruşmanın dinleyicileri barındırabilecek büyüklükte olağan bir mahkeme salonunda gerçekleştirilmesiyle bu koşullar yerine getirilebilir.

para.73; *Stefanelli/San Marino*, 27.01.2000, No. 35396/97, para.19; *B. ve P./Birleşik Krallık*, 24.04.2001, No. 6337/97-35974/97, para. 36; *Hummatov/Azərbaycan*, 29.11.2007, No. 9852/03-13413/04, para.140. Ayrıca bkz. William A. Schabas, *The European Convention on Human Rights: A Commentary* (Oxford: Oxford University Press, 2015), 289; Karen Reid, *A Practitioner's Guide to the European Convention on Human Rights* (London: Sweet & Maxwell, 2011), 226.

⁵⁹ *Krestovskiy/Rusya*, 28.10.2010, No. 14040/03, para. 24; *Belashev/Rusya*, 04.12.2008, No. 28617/03, para. 79.

⁶⁰ *Tierce ve Diğerleri/ San Marino*, 25.07.2000, No. 24954/94, para. 92.

⁶¹ Grabenwarter, *European Convention on Human Rights: Commentary*, 145.

⁶² Bkz. Trechsel, *Human Rights in Criminal Proceedings*, 123-26.

⁶³ Harris vd., *Law of the European Convention on Human Rights*, 436.

⁶⁴ Schabas, *The European Convention on Human Rights: A Commentary*, 289; Harris vd., *Law of the European Convention on Human Rights*, 434.

Ancak duruşmanın olağan bir mahkeme salonundan başka bir yerde, örneğin kamunun erişiminin olmadığı cezaevi gibi bir yerde yapılması, duruşmanın kamuya açıklığı bakımından ciddi bir engel oluşturmaktadır. Böyle bir davada, kamunun ve basın duruşma yeri hakkında bilgi edinmelerini sağlamak ve etkili bir erişim imkanı sunmak amacıyla gereken önlemleri alma yükümlülüğü devlete aittir⁶⁵. *Hummatov/Azerbaycan* kararına konu olan olayda ise kamuoyu duruşma tarihi ve yeri hakkında bilgilendirilmemiş, şehirden çok uzak ve ulaşım imkanının olmadığı bir hapishanede gerçekleştirilen duruşmaya dinleyiciler ve gazeteciler ya elemeye tabi tutularak alınmış veya hiç alınmamışlardır. Bakü'nün merkezinde bulunan mahkeme binasının yerine toplu taşımının bile bulunmadığı bir yerde duruşmanın yapılmış olmasının potansiyel izleyiciler açısından caydırıcı bir etki gösterdiği açıktır. Bu nedenlerle başvurucunun, en temel özelliklerinden biri kamuya açıklık olan adil yargılanma hakkı ihlal edilmiştir⁶⁶.

Mahkeme pek çok kararında aleniyet ilkesinin iki hususu içinde barındırdığından söz etmektedir: bunlardan biri duruşmaların aleni biçimde gerçekleştirilmesi, diğeri ise hükmün aleni olarak verilmesidir⁶⁷. Fakat AİHM, 6. maddede geçen “hükmün aleni olarak verilmesini” lafzi biçimde yorumlamaktan kaçınmıştır⁶⁸. Hükmün aleni bir duruşmada okunmasına işaret eden bu ifadeye karşın, hükmün diğer yöntemlerle aleni bir şekilde açıklanması da 6. maddenin ihlali anlamına gelmemektedir. Hükmün taraf devletin iç hukuku uyarınca bildiriliş şekli, somut yargılamanın kendi koşulları içinde değerlendirilmeli ve bu bağlamda 6. madde amacı doğrultusunda yorumlanmalıdır. Eğer adil yargılanma hakkının güvence altına alınabilmesi için, hüküm, herhangi bir şekilde kamu denetimine açılmışsa, 6. maddede izlenen amacın gerçekleştirildiği kabul edilmelidir⁶⁹.

⁶⁵ *Riepan/Avusturya*, 14.11.2000, No. 35115/97, para. 29; *Hummatov/Azerbaycan*, 29.11.2007, No. 9852/03-13413/04, para. 144. Ayrıca bkz. Bernadette Rainey, Elizabeth Wicks, ve Clare Ovey, *The European Convention on Human Rights* (Oxford: Oxford University Press, 2014), 271 vd. ; Stefan Trechsel, *Human Rights in Criminal Proceedings* (Oxford: Oxford University Press, 2005), 127.

⁶⁶ *Hummatov/Azerbaycan*, 29.11.2007, No. 9852/03-13413/04, para.146-149. Bkz. Reid, *A Practitioner's Guide to the European Convention on Human Rights*, 231.

⁶⁷ *Tierce ve Diğerleri/San Marino*, 25.07.2000, No. 24954/94, para. 93; *Sutter/İsviçre*, 22.02.1984, No. 8209/78, para. 27; *Axen/Almanya*, 08.12.1983, No. 8273/78, para. 28.

⁶⁸ Harris vd., *Law of the European Convention on Human Rights*, 438. Örn. *Preto ve Diğerleri/İtalya*, 08.12.1983, No. 7984/77, para. 25; *Axen/Almanya*, 08.12.1983, No. 8273/78, para.30; *Sutter/İsviçre*, 22.02.1984, No. 8209/78, para.33.

⁶⁹ *Welke ve Bialek/Polonya*, 01.03.2011, App. No. 15924/05, para. 83; *Campbell ve Fell/Birleşik Krallık*, 28.06.1984, No. 7819/77, para. 91. Ayrıca bkz. William A. Schabas,

Örneğin, özellikle temyiz mahkemelerinin kararlarında olduğu gibi, hükmün, mahkeme kalemine isteyen herkesin ulaşabileceği şekilde bırakılması aleniyet şartını sağlamak bakımından yeterlidir⁷⁰. Fakat *Werner/Avusturya* kararında olduğu gibi, ancak bunu öğrenmekte menfaati olduğunu ortaya koyabilen üçüncü kişiler hükmü erişebiliyor ve bu konu mahkemenin takdirine bırakılıyorsa aleniyetin yeterince güvence altına alındığından söz edilemez⁷¹.

AİHM'e göre, 6. maddenin 1. fıkrası 2. cümlesinde belirtilen meşru nedenlerle duruşma kapalı yapılsa dahi, hükmün başkaları tarafından ulaşılabilir olması gerekmektedir⁷². Dolayısıyla m. 6/1 ikinci cümlede yer alan sınırlama nedenleri esasen açık duruşmaya ilişkindir; hükmün aleni olması zorunluluğu ise aynı sınırlamalara tabi değildir⁷³.

B. Aleniyet İlkesinin Sınırlandırılması

Aleniyet ilkesi demokratik toplumun temel ilkelerinden biri olan adil yargılanma güvencesi için son derece önem taşımakla beraber, mutlak değildir; mutlak olması da düşünülemez. Bazı durumlarda aleniyet davayla ilişkili olanlar ve de toplum açısından büyük zararlar doğurabilir; bu ihtimalde yargılamanın gizli olması mümkündür, hatta bazen zorunludur⁷⁴. Sözleşme'nin 6. maddesinde aleniyet ilkesinin hangi durumlarda sınırlandırılabilirliği belirtilmiştir: “*Demokratik bir toplum içinde (1)ahlak, (2)kamu düzeni veya (3)ulusal güvenlik yararına, (4)küçüklerin çıkarları veya (5)bir davaya taraf olanların özel hayatlarının gizliliği gerektirdiğinde*

The European Convention on Human Rights: A Commentary (Oxford: Oxford University Press, 2015), 290; Bernadette Rainey, Elizabeth Wicks, ve Clare Ovey, *The European Convention on Human Rights* (Oxford: Oxford University Press, 2014), 272; Karen Reid, *A Practitioner's Guide to the European Convention on Human Rights* (London: Sweet & Maxwell, 2011), 232; Christoph Grabenwarter, *European Convention on Human Rights: Commentary* (München: C.H. Beck/Hart/Nomos/Helbing Lichtenhahn Verlag, 2014), 152; David Harris vd., *Law of the European Convention on Human Rights*, Fourth Ed. (Oxford: Oxford University Press, 2018), 439. Bunun “contra legem” bir yorum olduğu hakkında bkz. Stefan Trechsel, *Human Rights in Criminal Proceedings* (Oxford: Oxford University Press, 2005), 132.

⁷⁰ *Sutter/İsviçre*, 22.02.1984, No. 8209/78, para. 33; *Axen/Almanya*, 08.12.1983, No. 8273/78, para.30.

⁷¹ *Werner/Avusturya*, 24.11.1997, No. 138/1996/757/956, para. 60. Bkz. Reid, *A Practitioner's Guide to the European Convention on Human Rights*, 232.

⁷² *Campbell ve Fell/Birleşik Krallık*, 28.06.1984, No. 7819/77, para. 90.

⁷³ Rainey, Wicks, ve Ovey, *The European Convention on Human Rights*, 272; Grabenwarter, *European Convention on Human Rights: Commentary*, 152..

⁷⁴ İnceoğlu, *İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı*, 342.

veyahut, (6)aleniyetin adil yargılamaya zarar verebileceği kimi özel durumlarda ve mahkemece bunun kaçınılmaz olarak değerlendirildiği ölçüde, duruşma salonu tüm dava süresince veya kısmen basına ve dinleyicilere kapatılabilir.” Ne var ki, söz konusu altı durum mahkemenin kararlarında neredeyse hiç tartışılmamıştır. AİHM, yalnızca birkaç kararında aleniyetin kaldırılması bakımından yeterli dayanakların mevcut olmadığını belirtmekle yetinmiştir⁷⁵. Aşağıda AİHM’in aleniyetin sınırlandırılmasıyla ilgili sınırlı içtihadı aktarılmaya çalışılacaktır.

AİHM, 6. maddenin 1. fıkrasının, ceza yargılaması makamlarının, somut davanın kendi koşulları ışığında, aleniyet ilkesinden ayrılmasını yasaklamadığını belirtmektedir. Bu sonuca tam olarak, m.6/1’in lafzından, yukarıda söz edilen aleniyet ilkesinin sınırlandırılmasını öngören hükümden ulaşılmaktadır. Eğer davanın koşulları kesin olarak bunu gerektiriyorsa, duruşma, tamamen veya kısmen gizli bir şekilde yürütülebilir⁷⁶.

Toeva/Bulgaristan davasında, başvuru kendisiyle ilgili çok özel konuların duruşma esnasında konuşulmasına rağmen, duruşmanın kamuya kapatılmadığı gerekçesiyle adil yargılanma hakkının ihlal edildiğini savunmuştur. Mahkemeye göre, Sözleşme’de sayılan istisnai hallerden birine veya daha fazlasına başvurulabilmesi için dayanaklar mevcutsa, yargılama makamı duruşmanın gizli bir şekilde gerçekleştirilmesine karar verebilir; fakat aleniyetin kaldırılmasına ilişkin herhangi bir zorunluluk söz konusu değildir⁷⁷.

Ceza yargılamasının aleni biçimde yapılmasına yönelik haklı bir beklenti olmasına rağmen, m. 6/1 uyarınca, tanıkların güvenliğinin ve gizliliğinin korunması veya adaletin gerçekleştirilmesi amacıyla özgürce bilgi ve düşüncelerin açıklanabilmesi gibi gerekçelerle ceza yargılamasının aleni mahiyetinin sınırlandırılması uygun görülebilir⁷⁸.

Mahkemeye göre, güvenlik kaygıları, duruşmanın gizli yapılmasına bir dayanak teşkil edebilir; fakat güvenlik problemleri ceza yargılamasının

⁷⁵ Bkz. Trechsel, *Human Rights in Criminal Proceedings*, 130; İnceoğlu, *İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı*, 353.

⁷⁶ *Welke ve Bialek/Polonya*, 01.03.2011, No. 15924/05, para. 74; *Diennet/Fransa*, 26.09.1995, No. 18160/91, para.34; *Martinie /Fransa (GC)*, 12.04.2006, No. 58675/00, para.40; *B. ve P./Birleşik Krallık*, 24.04.2001, No. 6337/97-35974/97, para. 37.

⁷⁷ *Toeva/Bulgaristan*, 22.06.1999, No. 53329/99, para.3.

⁷⁸ *B. ve P./Birleşik Krallık*, 24.04.2001, No. 6337/97-35974/97, para. 37; *Krestovskiy/Rusya*, 28.10.2010, No. 14040/03, para. 25; *Belashev/Rusya*, 04.12.2008, No. 28617/03, para. 80.

yaygın bir özelliğidir ve sadece güvenlik kaygıları nedeniyle aleniyetin sınırlandırılması veya kaldırılması ancak çok nadir davalarda söz konusudur⁷⁹. Yargılama makamları, duruşma salonunda bulunan kişilerin güvenliğinin sağlanabilmesi için olası tüm seçenekleri göz önünde bulundurmalı ve aynı amaca hizmet eden tedbirlerden daha az katı olanını yeğlemelidirler⁸⁰. *Krestovskiy/Rusya* kararına konu olan olayda, yerel mahkeme başvuruçunun suç ortaklarından birine duruşma salonunda suikast düzenlenmesi ihtimalini gerekçe göstererek aleniyetin kaldırılmasına karar vermiştir. AİHM'e göre, öncelikle mahkeme binasındaki kolluk birimlerinin böyle bir suikast girişimini önleyecek güce sahip olmadıkları düşünülemez. Ayrıca, örneğin duruşma salonuna girecek kişilerin metal detektörle aranması veya bir ön taramadan geçirilmesi yeterli olabilecekken bunun yapılmayıp duruşmanın tamamen kamuya kapatılması, aleniyet ilkesinin ihlalidir⁸¹.

Dava dosyasında gizli bilgilerin bulunması da, kendiliğinden duruşmanın kamuya kapatılması gerekliliğine işaret etmez. Milli güvenlik kaygıları ile aleniyet ilkesi arasında dengenin kurulması zorunludur⁸². Duruşmanın kamuya kapatılmasına karar vermeden önce, yargılama makamları, devletin üstün menfaatlerinin korunması için gizliliğin neden gerekli olduğunu somut bulgularla ortaya koymalı ve bu tür bir menfaatin korunması için gerekli olduğu ölçüde yargılama gizli yürütülmelidir. AİHM, bir devlet açısından kendi sırlarının korunmasının taşıdığı önemin farkındadır; fakat bir ceza yargılamasında, en ayrılmaz parçalarından biri aleniyet olan adaleti koruyucu mekanizmaların sağlanması bundan çok daha fazla bir önem arz etmektedir⁸³.

AİHM, polisin gizli operasyonlarının açığa çıkması riskinin bulunduğu *Welke ve Bialek/ Polonya* davasında ise yerel mahkemenin aleniyetin adil yargılamaya zarar verebileceği düşüncesiyle duruşmayı kamuya kapatmasını haklı bulmuştur⁸⁴. Öncelikle dava dosyasında gizli bilgilerin bulunmasının

⁷⁹ *Riepan/Avusturya*, 14.11.2000, No. 35115/97, para. 34; *Krestovskiy/Rusya*, 28.10.2010, No. 14040/03, para. 29. Bkz. Reid, *A Practitioner's Guide to the European Convention on Human Rights*, 231.

⁸⁰ *Krestovskiy/Rusya*, 28.10.2010, No. 14040/03, para. 29.

⁸¹ *Krestovskiy/Rusya*, 28.10.2010, No. 14040/03, para. 29. Benzer yönde bkz. Grabenwarter, *European Convention on Human Rights: Commentary*, 146.

⁸² *Belashev/Rusya*, 04.12.2008, No. 28617/03, para.83; *Welke ve Bialek/Polonya*, 01.03.2011, No. 15924/05, para. 77. Bkz. Harris vd., *Law of the European Convention on Human Rights*, 436; Schabas, *The European Convention on Human Rights: A Commentary*, 290.

⁸³ *Belashev/Rusya*, 04.12.2008, No. 28617/03, para. 83; *Nikolova ve Vandova/Bulgaristan*, 17.12.2013, No. 20688/04, para.74.

⁸⁴ *Welke ve Bialek/Polonya*, 01.03.2011, No.15924/05, para.75.

kendiliğinden duruşmanın kamuya kapatılmasını gerektirmediği hatırlatılmaktadır. Korunan kamusal menfaatler ile aleniyet ilkesi arasında dengenin kurulması zorunludur. Fakat somut davada tanıklık yapmak durumunda olan uyuşturucu çetesi içindeki gizli polislerin kimliklerinin ortaya çıkması riski, buna bağlı olarak delillerin gizlilik mahiyeti ve devletin uyuşturucu suçlarıyla mücadele etmekteki meşru menfaati göz önünde bulundurulduğunda, duruşmanın gizli yapılması adeta kaçınılmazdır⁸⁵.

AİHM'in, Sözleşme'de sayılan istisnai hallerden birine veya daha fazlasına başvurulabilmesi için dayanaklar mevcutsa yargılama makamının duruşmanın gizli yapılmasına karar verebileceği, fakat aleniyetin kaldırılmasına ilişkin herhangi bir zorunluluğun söz konusu olmadığı düşüncesini benimsediği daha önce belirtilmişti. Bilindiği gibi, Türk hukukunda da sanığın on sekiz yaşından küçük bir çocuk olması hali dışında mahkemenin duruşmayı kamuya kapatması ihtiyaridir. Fakat *T./Birleşik Krallık* kararı, mahkemenin çocuk sanığın yargılandığı davalarda duruşmanın kamuya kapatılmasını adeta zorunluluk addettiği⁸⁶, bu bakımdan Sözleşme hukukunu Türk hukukuna yaklaştıran özel bir karar olma niteliğini taşımaktadır.

T./Birleşik Krallık davasına konu olan olayda, 11 yaşındaki başvuru ile diğer arkadaşı V., 10 yaşındayken iki yaşındaki bir çocuğu kaçırdıkları, öldüresiye dövdükleri ve tren yoluna attıkları iddiasıyla ve bu suçlamanın ağırlığı nedeniyle de çocuk mahkemesi yerine yetişkinlerin yargılandığı bir mahkemede aleni biçimde yargılanmışlardır. Kamuoyu davaya yoğun bir ilgi göstermiş, başvuru mahkemeye vardıklarında düşman bir kalabalık tarafından karşılanmış ve kendilerini taşıyan araca saldırılar olmuştur⁸⁷. Komisyon'a göre, 11 yaşındaki bir çocuk için üç hafta gibi uzun bir süre boyunca kamuya açık biçimde yargılanmak oldukça korkutucudur; özellikle başvuru yaşını göz önüne alındığında duruşmanın aleni gerçekleştirilmesi, kendisinin yargılamaya etkili biçimde katılma imkanını elinden almış ve adil yargılanma hakkı ihlal edilmiştir⁸⁸.

AİHM, ağır bir suçlama altında olan ve bundan dolayı büyük bir kamuoyu ve basın ilgisine maruz kalan çocuğun, duruşmadaki korku ve

⁸⁵ *Welke ve Bialek/Polonya*, 01.03.2011, No.15924/05, para.77.

⁸⁶ İnceoğlu, "Çocuklara Özgü Yargılama Hukukunda Gizlilik İlkesinin Anayasa Hukuku Açısından Değerlendirilmesi", 115.

⁸⁷ Bkz. İnceoğlu, 115.

⁸⁸ *T./Birleşik Krallık*, 16.12.1999, No. 24724/94, para. 82.

çekingenliğini mümkün olduğu kadar azaltmaya yönelik bir tavır almak gerektiğini belirtmektedir. Bu nedenle, İngiltere’de daha hafif olarak nitelendirilebilecek bir suçlama altında olan çocuk sanıklar, çocuk mahkemesinde ve kamuya kapalı biçimde yargılanmaktadır. Çocuk sanıkların özel yaşamının korunmasına yönelik uluslararası eğilim dikkate alınmalıdır. Taraf devlet böyle bir davada çocuğun aleni yargılanmasında kamu yararı bulunduğunu ifade etse de, sanık çocuğun yaşı, özellikleri ve yargılamanın kendine özgü diğer koşulları içinde, seçilmiş bir dinleyici kitlesinin duruşma salonunda bulundurulması ve yargılama makamının kamuoyunu bilgilendirmesiyle söz konusu kamu yararının sağlanabileceği kabul edilmelidir⁸⁹.

Çocuğun yaşı göz önüne alınarak yargılamayı anlamasını sağlamak için birtakım tedbirler alınmıştır; örneğin, yargılama prosedürü kendisine anlatılmış ve önceden duruşma salonunu görmeye götürülmüştür. Sanığı yormamak için duruşma süreleri kısaltılmıştır. Fakat İngiliz Kraliyet Mahkemesi’nin formalite ve ritüelleri, 11 yaşındaki bir çocuk için anlaşılabilir ve korkutucu görünmüştür. Sanık çocuğun olup biteni görebilmesi amacıyla bulunduğu yerin yükseltilmesi gibi mahkeme salonunda yapılan değişiklikler de, başvurucuyu kamuoyu ve basının baskısına maruz kalmış hissettirmiş, duruşma sırasındaki rahatsızlık hissini arttırmıştır⁹⁰. Başvurucu içinde bulunduğu koşullar yüzünden duruşmayı takip edemediğini veya kendi menfaatine kararlar alamadığını beyan etmiştir. Çocuğun yaşadığı travma sonrası stres bozukluğu, onun avukatlarını yönlendirme ve yargılama sırasında kendisini yeteri kadar ifade edebilme gücünü kısıtlamıştır⁹¹.

Başvurucunun, her ne kadar avukatlarına fısıldayabileceği bir yakınlıkta oturtulsa da, duruşma salonunun gergin atmosferinde ve kamunun denetimi altındayken onlara danışabilecek kadar kendisini rahat hissetmesi; hatta olgun olmaması ve bozulmuş duygusal durumu göz önünde bulundurulduğunda duruşma salonunun dışındayken bile avukatlarıyla işbirliği yapabilmesi ve onlara savunması için bilgiler vermesi pek olası değildir. Sonuç olarak, başvuru kendisine karşı yürütülen ceza yargılamasına etkili biçimde katılamadığından adil yargılanma hakkı ihlal edilmiştir⁹².

⁸⁹ *T./Birleşik Krallık*, 16.12.1999, No. 24724/94, para. 85.

⁹⁰ *T./Birleşik Krallık*, 16.12.1999, No. 24724/94, para.86.

⁹¹ *T./Birleşik Krallık*, 16.12.1999, No. 24724/94, para.87.

⁹² *T./Birleşik Krallık*, 16.12.1999, No. 24724/94, para.88-89. Ayrıca bkz. Grabenwarter, *European Convention on Human Rights: Commentary*, 155-56.

SONUÇ

Duruşmalar ve genel olarak adalet sistemi, aleni biçimde yürütülmeleri sayesinde meşruiyet kazanmaktadır. Sanığın aleni bir duruşmada yargılanma hakkı, maddi gerçeğe ulaşılabilmesi bakımından ek bir garanti teşkil etmesinin yanı sıra; sanığın bağımsızlığı ve tarafsızlığını doğrulayabildiği bir mahkeme tarafından yargılanması sebebiyle yargılamanın sonucunu kabullenmesine de yardım etmektedir. Duruşmanın aleniyeti adil yargılanmanın bir parçası olarak sadece sanığın sahip olduğu bir hak olarak da değerlendirilmemelidir. Toplumunu oluşturan bireylerin tamamının duruşmaları izleme hakkı bulunmaktadır.

Aleniyet ilkesi demokratik toplumun temel ilkelerinden biri olan adil yargılanma güvencesi için son derece önem taşımakla beraber, mutlak değildir; mutlak olması da düşünülemez. Bazı durumlarda aleniyet davayla ilişkili olanlar ve de toplum açısından büyük zararlar doğurabilir; bu ihtimalde yargılamanın gizli olması mümkündür, hatta bazen zorunludur. Bu nedenle Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesinde, Anayasamızın 141. maddesinde ve Ceza Muhakemesi Kanununun 182. maddesinde aleniyet ilkesi sınırlandırılmıştır.

AİHM'in aleniyete ilişkin içtihadı incelendiğinde, Sözleşme'de sayılan istisnai hallerden birine veya daha fazlasına başvurulabilmesi için dayanaklar mevcutsa yargılama makamının duruşmanın gizli yapılmasına karar verebileceği, fakat aleniyetin kaldırılmasına ilişkin herhangi bir zorunluluğun söz konusu olmadığı düşüncesini benimsediği sonucuna ulaşılmaktadır. *T./Birleşik Krallık* kararı ise, mahkemenin çocuk sanığın yargılandığı davalarda duruşmanın kamuya kapatılmasını adeta zorunluluk addettiği; bu bakımdan Sözleşme hukukunu Türk hukukuna yaklaştıran özel bir karar olma niteliğini taşımaktadır.

Kaynakça

- Artantaş, Günce. *Ceza Muhakemesi Hukukunda Soruşturmanın Gizliliği*. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2021.
- Centel, Nur. “Dürüst Yargılama ve Medya Bakımından Demokrasi Kültürü”. *AÜSBFD* XLIX, sy 3 (1994): 57-72.
- Centel, Nur, ve Hamide Zafer. *Ceza Muhakemesi Hukuku*. 14. Bası. İstanbul: Beta Yayıncılık, 2017.
- . “Ceza Soruşturması ile Kovuşturması Evrelerinde Uygulanan Yayın Yasağı Kararlarının Hukuki Dayanağı”. İçinde *Dr. Dr. h.c. Silvia Tellenbach’a Armağan*. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2018.
- Dönmezer, Sulhi, ve Köksal Bayraktar. *Basın Hukuku*. 5. Bası. İstanbul: Beta Yayıncılık, 2013.
- Erem, Faruk. *Ceza Usulü Hukuku*. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1978.
- Grabenwarter, Christoph. *European Convention on Human Rights: Commentary*. München: C.H. Beck/Hart/Nomos/Helbing Lichtenhahn Verlag, 2014.
- Harris, David, Michael O’Boyle, Ed Bates, ve Carla Buckley. *Law of the European Convention on Human Rights*. Fourth Ed. Oxford: Oxford University Press, 2018.
- İnceoğlu, Sibel. “Çocuklara Özgü Yargılama Hukukunda Gizlilik İlkesinin Anayasa Hukuku Açısından Değerlendirilmesi”. *GSÜHFD*, Prof. Dr. Kemal Oğuzman’a Armağan, sy 1 (2002).
- . *İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı*. İstanbul: Beta Yayıncılık, 2013.
- Keskin, Serap. “Çocuk Muhakemesinde Gizlilik İlkesi ve Federal Almanya Ceza Muhakemesi Hukukundaki Düzenlenişi”. İçinde *Prof. Dr. Sahir Erman’a Armağan*. İstanbul: İÜHF Yayınları, 1999.
- Kunter, Nurullah. *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*. İstanbul: Beta Yayıncılık, 1989.
- Okuyucu Ergün, Güneş. *Ceza Muhakemesi İşlemleri*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2015.
- Özbek, Veli Özer, Koray Doğan, Pınar Bacaksız, ve İlker Tepe. *Ceza Muhakemesi Hukuku*. 11. Bası. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2018.
- Özgen, Eralp. *Ceza ve Ceza Muhakeme Hukuku Bilgisi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1988.
- Öztürk, Bahri, Durmuş Tezcan, Mustafa Ruhan Erdem, Özge Sırma Gezer, Yasemin Saygılar Kırıt, Özlem Özyayın, Esra Alan Akcan, ve Efser Erden Tütüncü. *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2018.

- Pekcanitez, Hakan. “Medeni Usul Hukukunda Aleniyet İlkesi”. İçinde *Prof. Dr. Faruk Erem’e Armağan*. Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 1999.
- Ploscowe, Morris. “The Development of Present-Day Criminal Procedures in Europe and America”. *Harvard Law Review* 48, sy 3 (1935): 433-73.
- Rainey, Bernadette, Elizabeth Wicks, ve Clare Ovey. *The European Convention on Human Rights*. Oxford: Oxford University Press, 2014.
- Reid, Karen. *A Practitioner’s Guide to the European Convention on Human Rights*. London: Sweet & Maxwell, 2011.
- Schabas, William A. *The European Convention on Human Rights: A Commentary*. Oxford: Oxford University Press, 2015.
- Soyaslan, Doğan. *Ceza Muhakemesi Hukuku*. 7. Baskı. Ankara: Yetkin Yayınları, 2018.
- Şahin, Cumhur, ve Neslihan Göktürk. *Ceza Muhakemesi Hukuku II*. 10. Bası. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2020.
- Taner, Fahri Gökçen. *Ceza Muhakemesi Hukukunda Adil Yargılanma Hakkı Bağlamında Çelişme ve Silahların Eşitliği*. 1. Baskı. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2019.
- Taner, Tahir. *Ceza Muhakemeleri Usulü*. 3. Bası. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1955.
- Toroslu, Nevzat, ve Metin Feyzioğlu. *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Savaş Yayınevi, 2017.
- Tosun, Öztekin. *Türk Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri: Muhakemenin Yürüyüşü*. İstanbul: Sulhi Garan Matbaası, 1973.
- Trechsel, Stefan. *Human Rights in Criminal Proceedings*. Oxford: Oxford University Press, 2005.
- Ünver, Yener, ve Hakan Hakeri. *Ceza Muhakemesi Hukuku*. 14. Baskı. Ankara: Adalet Yayınevi, 2018.
- Yarsuvat, Duygun. “Kitle İletişim Araçlarının Ceza Adaletine Etkisi”. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, sy 10 (1995): 97-104.
- Yenisey, Feridun, ve Ayşe Nuhoglu. *Ceza Muhakemesi Hukuku*. 5. Bası. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2017.
- Yokuş Sevük, Handan. “Adil Yargılanma Kapsamında Ceza Yargılamasında Aleniyet İlkesi”. İçinde *Prof. Dr. Çetin Özek Armağanı*. İstanbul: Galatasaray Üniversitesi Yayınları, 2004.
- Yurtcan, Erdener. *Ceza Yargılaması Hukuku*. 15. Bası. Ankara: Adalet Yayınevi, 2018.
- Zafer, Hamide. “Medya Özgürlüğü ve Adli Haberlerin Verilişi”. İçinde *Prof. Dr. Selahattin Sulhi Tekinay’ın Anısına Armağan*. İstanbul: Marmara Hukuk Fakültesi Yayınları, 1999.